

Főtiszteletű Püspök Úr, Tisztelt Igazgató Asszony, nagytiszteletű Asszonyok és Urak, kedves Egybegyűltek!

Ünnepelni jöttünk, és örülni – az új étellel megtelt Ráday Háznak, a találkozásnak, a régi és új ajtók megnyílásának. Egy évet én is laktam egyetemista koromban az – azóta leégett – épület falai között, így szívből mondom: jó, hogy újra itthon vagyunk. Nagy dolog ez.

Itthon vagyunk a Bibliamúzeum időszakos kiállítóterében, amely különös gyűjteményt fogadott magába és tár elénk egy polgári lakás otthonos miliójével. Nézzenek csak körbe: aligha lehet máshol különféle műalkotások – szobrok, festmények, nyomatok – olyan eklektikus gazdagságát látni, mint egy polgári otthonban. Hasonló hangulatot áraszt ez a mostani tárlat is.

Itt most aztán van minden és mindenki. Egy metszet a harmincas-negyvenes évek magyar festészetéből. Mégsem mondanám tematikus kiállításnak, mert nem annyira valamiféle vezérelv szülte, hanem egy megmagyarázhatatlan, de elhessegethetetlen, határozott érzet. Hogy valamiképpen ismerős nekünk ez a korszak, és valamiképpen ott vagyunk mi is benne.

„Az itt felsorakoztatott képanyag újonnan és újra felfedezett alkotók munkáiból válogat” – írják a szervezők a kiállítás meghívójában. Számos kérdést vet fel maga a koncepció. Megtudunk-e valamit a kánonalkotásról? Történetet mesélnek-e el a falon sorakozó képek? Egyes iskolák, irányzatok lenyomatait szemlélhetjük-e meg rajtuk, mint valamilyen ismeretterjesztő művészeti albumban? Egyáltalán, miért fogja meg a fantáziánkat ez a válogatás? Mit keresünk, amikor már köztünk nem lévő művészek munkáival szembesülünk? Mire figyeljünk? Kell-e ismernünk az alkotókat, az életutakat az üzenet megértéséhez, vagy elég, ha hagyjuk, hogy egy-egy kép megszólítson bennünket, és felfedezzünk benne és általa valami ismerőset?

Én szeretném megengedni ennek a kiállításnak, hogy az legyen, ami: négyzetre emelése minden felvetődő kérdésünknek. Mert a jó művészet nem ad megnyugtató válaszokat zaklatott kérdéseinkre, hanem újra és újra kérdez bennünket, fáradhatatlanul. Rákérdez a nézői pozíciókra, az aktuális lelkiállapotunkra, az ismereteinkre, a nagy kérdéseinkre, például, hogy mi mit hagyunk majd magunk után, ha egyszer elmegyünk.

A kiállítás azt mond nekünk, amit ő akar. Mégis mutatok most néhány ösvényt, hogy – amint befejeződik ez a nem túl hosszúnak szánt megnyitó beszéd – ki-ki elindulhasson valamelyiken, megérkezessen vagy éppen teljesen eltévedhessen a kiállított művek sűrűjében. Nézzük úgy, mint nagyon különböző alkotói utak metszéspontját. Vannak a történelem viharai miatt megszakadt, ígéretes alkotói életutak – mint az autodidakta Sugár Andor vagy Scheiber Hugó, akinek a művei ma is keresettek aukciókon –, a művészházaspár, Marosán Gyula és Zemlényi Magda, ahol az asszony '56 után letette az ecsetet, és már csak a férje alkotott a kanadai emigrációban. Van kép Gyenes Gittától, akinek lánya, Wallesz Luca József Attila múzsája volt. Krocsák Emil harmincévesen elhagyta a pályát, Kézdi Kovács Lászlóé akkoriban teljesedett ki. És itt van Járitz Józsa, akinek több pályája is volt egyszerre – Párizsban táncot tanított, majd

hazatérve táncba vitte az alföldi festészetet, nem különösebben törődve azzal, ki mit gondol a munkásságáról. A sor még sokáig folytatható, hiszen az alkotóknak csak töredékét említettem.

A másik ösvény, ha csak a képekre figyelünk, semmi másra. Talán pont mi vagyunk azok, akik kiáramlunk a munkahelyeinkről, bele az éjszakába. Nincs szebb egy hajnali, üres kikötőnél – sehol egy ember, csak az ívlámpák fénye dereng, és mélységes békesség ül az ürességen. Kívülről szemlélünk először utcaképet, temetőt, aztán *kipörgünk a napvilágra* – talán csak kikukucskálunk az ablakon, talán arról álmodozunk, hogy meglátjuk még életünkben az Újvilágot. Egymásba ölelkező, szelíd domboldalak tárulnak elénk, szelíd domborulatok fiatal, összeölelkező lányokon, majd utána a női mélység és magasság képeit látjuk: kétes erkölcsű dizőzőket, magába roskadt, érett nőt, talán cselédet, végtelen puritánsággal és fegyelmezetten megformált, nekünk hátat fordító mosónőalakot. Őt szemlélve nem tudunk nem *a Mamára gondolni*.

Szemben, a túloldalon a nő immár nem ledér csábító, hanem még aktként ábrázolva is rejtőzködő – vibráló színek, textúrák, textilérzetek vezetnek az egyszerre eldugott és kiemelt Ádám és Éva ábrázoláshoz. Szokatlan kép: az emberiség ősanja mindenre elszánt csábítóként áll előttünk. Hát micsoda korszak az, ahol így ábrázolják az első emberpárt? Innen pedig élet és halál képei következnek, valamiféle disszonanciában. De hát a harmóniát hogyan is érthetnénk meg máshonnan, mint a diszharmónia felől?

Erre emlékeztet bennünket a címadó verssor is József Attila egyik korai verséből. A képben: Ívlámpák vagyunk egymás szívei fölött, melegség, szeretet és az összetartozás érzete van. Éppen az, amiből József Attilának olyan kevés jutott. Annak a költőnek, aki a legtöbbünknek a harmincas évek Magyarországot jelenti.

Mostani valóságunk, történelmi korszakunk is recseg-ropog, akár csak az az időszak, amelynek a képeit szemléljük. (Ne feledjük: a harmincas-negyvenes évek Budapestjén szinte ugyanolyan sok kokain fogyott, mint manapság.) Tudván tudjuk, a történelem az élet tanítómestere, most mégis valamiféle békével nézzük a képeket. Se botrány, se szenzáció. Otthonosság – életben, halálban, munkába menet, jövet, felöltözve vagy lemeztelenedve, egymás tekintetében.

Hálás vagyok, hogy a Bibliamúzeum időszaki kiállítótere annyi mindennek otthona, találkozásokot kínál. Egymással, a múltunkkal. Jelenünkkel. És legjobb reményeink szerint az Örökkévalóval.

Kedves Egybegyűltek, ne húzzuk tovább, válasszunk ösvényt, és induljunk felfedezni a kérdéseinket! A kiállítást ezennel megnyitom.